

Ба шурои диссертатсионии 6D.KOA-079-и назди Институти фалсафа ва сиёсатшиносии ба номи А. Баҳоваддинови АМИТ (734025, ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33)

Такризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар мавзуи «Минтақаи Қафқоз дар низоми рақобатҳои геополитикии қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.4. Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар мавзуи «Минтақаи Қафқоз дар низоми рақобатҳои геополитикии қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ» аз рӯи мазмун ва самти таҳқиқот ба шиносномаи ихтисоси илмӣ 5.6.4. «Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ» мутобиқат менамояд. Дар диссертатсия фаъолияти субъектҳои муносибатҳои байналмилалӣ дар соҳаи амнияти минтақавию глобалӣ, нақши қудрат ва манфиатҳои геополитикӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ, концепсия ва стратегияҳои ҳарбию сиёсӣ, хусусиятҳои равандҳои минтақавӣ, инчунин ҷойгоҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ ва муносибатҳои он бо давлатҳои минтақаи Қафқоз мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Аз ин рӯ, мавзӯ, мақсад ва вазифаҳо, объекту предмет, муҳтавои бобҳо ва натиҷаҳои илмӣ диссертатсия бо бандҳои 7, 8 ва 10-и шиносномаи ихтисоси мазкур робитаи бевосита дошта, ба талаботи он мувофиқ мебошанд.

Мубрами мавзуи таҳқиқоти довталаби дараҷаи илмӣ дар он зоҳир мегардад, ки имрӯз низоми муносибатҳои байналмилалӣ таҳти таъсири тағйирёбии тавозуни қудратҳо, шиддат гирифтани рақобатҳои геополитикӣ, афзоиши низоҳҳои минтақавӣ ва бознигариҳои масирҳои стратегии нақлиётӣ энергетикӣ қарор дорад. Дар чунин шароит омӯзиши минтақаҳои дорои аҳамияти калидии геостратегӣ зарурати махсус пайдо менамояд. Минтақаи Қафқоз аз ҷумлаи чунин минтақаҳо ба ҳисоб рафта, вобаста ба мавқеи ҷуғрофӣ, захираҳои энергетикӣ, имкониятҳои транзитӣ ва мавҷудияти низоҳҳои таърихӣ сиёсӣ ба яке аз самтҳои асосии бархӯрди манфиатҳои қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ табдил ёфтааст.

Бояд таъakkур дод, ки мавқеи ҷуғрофии Қафқоз дар ҳудуди ба ҳам пайваستшавии ҳавзаҳои баҳрҳои Сиёҳ ва Хазар, инчунин дар масири роҳҳои стратегии Шарқ-Ғарб ва Шимол-Ҷануб ба минтақа аҳамияти махсуси геосиёсӣ ва геоиқтисодӣ мебахшад. Қафқоз ҳамчун ҳалқаи пайвандгари Аврупо, Русия, Ховари Миёна ва Осиёи Марказӣ баромад намуда, дар таъмини интиқоли захираҳои энергетикӣ, рушди коридорҳои байналмилалӣ нақлиётӣ ва

ташаққули низоми нави робитаҳои байнидавлатӣ нақши муҳим дорад. Аз ин рӯ, назорат ё тақвияти нуфуз дар ин минтақа яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати хориҷии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ махсус меёбад.

Минтақаи Қافқоз таърихан ба доираи манфиатҳои геополитикии Русия, Туркия ва Эрон шомил гардидааст. Дар марҳалаи муосир бошад, Иёлоти Муттаҳидаи Америка, Иттиҳоди Аврупо, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Ҳиндустон ва дигар субъектҳои муносибатҳои байналмилалӣ низ барои таҳкими мавқеи худ дар минтақа талош менамоянд. Агар барои Русия нигоҳ доштани нуфузи сиёсӣ ва амниятӣ дар фазои пасошӯравӣ аҳаммияти аввалиндараҷа дошта бошад, Туркия ба тавсеаи робитаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ манфиатдор аст. Эрон минтақаи мазкурро аз нигоҳи амниятӣ сарҳадӣ ва ҳифзи тавозуни минтақавӣ арзёбӣ менамояд. ИМА ва Иттиҳоди Аврупо бошанд, ба масъалаҳои амниятӣ энергетикӣ, рушди масирҳои алтернативии интиқоли захираҳо ва маҳдудсозии нуфузи рақибони геополитикии худ таваҷҷуҳ зоҳир мекунад. Ҳамзамон, афзоиши манфиатҳои иқтисодӣ ва нақлиётии Чин, Ҳиндустон ва як қатор кишварҳои арабӣ рақобати геополитикиро дар Қافқоз хусусияти нав мебахшад.

Мубрамии мавзӯ, ҳамчунин, бо идома ёфтани равандҳои низоъангез ва тағйирёбии низоми амниятӣ минтақа алоқаманд мебошад. Низоъҳои Қарабоғ, Абхазия ва Осетияи Ҷанубӣ на танҳо ба муносибатҳои байни давлатҳои минтақа, балки ба сиёсати қудратҳои беруна низ таъсири назаррас расонидаанд. Натиҷаҳои ҷанги дуҷони Қарабоғ тавозуни қувваҳоро тағйир дода, масъалаҳои вобаста ба таъмини амният, муайян намудани роҳҳои нави нақлиётӣ, барқарорсозии муносибатҳои байнидавлатӣ ва дурнамои танзими низоъҳоро ба марҳалаи нав ворид намуданд. Дар баробари ин, бахсҳо атрофи масирҳои нави транзитӣ, аз ҷумла коридори Зангезур, рақобати қудратҳоро барои назорат бар роҳҳои стратегияи минтақа боз ҳам тақвият бахшидаанд.

Дар заминаи ҷунин дигаргуниҳо омӯзиши илмӣ манфиатҳо, воситаҳо ва стратегияҳои қудратҳои минтақавӣ байналмилалӣ дар Қافқоз аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ пайдо менамояд. Муайян намудани сабабҳои афзоиши рақобати геополитикӣ, шаклҳои татбиқи манфиатҳои давлатҳо, таъсири омилҳои энергетикӣ ва транзитӣ, инчунин имкониятҳои танзими низоъҳои минтақавӣ барои дарки воқеии равандҳои сиёсии фазои пасошӯравӣ зарур мебошад. Аз ин ҷиҳат, мавзӯи интиҳобнамудаи доктрина ба самтҳои афзалиятноки илмӣ сиёсатшиносӣ, геополитика ва назарияи муносибатҳои байналмилалӣ мутобикат мекунад.

Мубрамии таҳқиқот барои Ҷумҳурии Тоҷикистон низ асоснок мебошад. Тоҷикистон ҳамчун субъекти комилҳуқуқи муносибатҳои байналмилалӣ сиёсати хориҷии мутавозин ва бисёрсамтaro пеш бурда, дар фаъолияти созмонҳои минтақавӣ байналмилалӣ, аз ҷумла Созмони Милали Муттаҳид, Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Созмони Аҳдномаи амниятӣ дастҷамбӣ ва Созмони ҳамкории Шанхай фаъолона иштирок менамояд. Дар ҷунин шароит омӯзиши равандҳои геополитикии минтақаи Қافқоз барои арзёбии дурусти муҳити беруна, пешгӯии тағйироти эҳтимолӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳаммияти муҳим дорад.

Ҳарчанд Тоҷикистон ва Қафқоз аз ҷиҳати ҷуғрофӣ дар ду минтақаи алоҳида қарор доранд, онҳо тавассути таҷрибаи муштараки таърихӣ, робитаҳои сиёсӣ ва иқтисодӣ, узвият дар созмонҳои минтақавӣ ва мансубият ба фазои умумии пасошӯравӣ бо ҳам алоқаманд мебошанд. Тағйир ёфтани тавозуни қувваҳо дар Қафқоз метавонад ба самтгирии сиёсати Русия, Туркия, Эрон ва кишварҳои Ғарб нисбат ба Осиёи Марказӣ таъсир расонад. Ин ҳолат барои Тоҷикистон, махсусан дар масъалаҳои таъмини амнияти минтақавӣ, ҳифзи сарҳади давлатӣ, муқовимат ба таҳдидҳои фаромиллӣ ва танзими муносибатҳо бо шарикони хориҷӣ, аҳаммияти бевосита дорад.

Чанбаи геоиқтисодии мавзӯ низ барои Тоҷикистон муҳим мебошад. Ташаккули коридорҳои нави байналмилалӣ нақлиётӣ тавассути Қафқоз метавонад имкониятҳои дастрасии кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистонро ба бозорҳои Аврупо ва Ховари Миёна васеъ намояд. Омӯзиши чунин равандро барои муайян намудани самтҳои алтернативии интиқоли мол, коҳиш додани вобастагӣ аз масирҳои анъанавӣ ва рушди ҳамкориҳои иқтисодӣ нақлиёти Тоҷикистон аҳаммияти амалӣ дорад.

Ҳамин тариқ, мубрамии мавзуи диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар мавзуи «Минтақаи Қафқоз дар низоми рақобатҳои геополитикии қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ» аз се чанбаи асосӣ бармеояд: якум, аз зарурати таҳлили таъсири рақобатҳои геополитикӣ ба низоми амният ва тавозуни қувваҳо дар фазои пасошӯравӣ; дуюм, аз аҳаммияти муайян намудани имконияту хатарҳои равандроҳои Қафқоз барои сиёсати хориҷӣ ва манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон; сеюм, аз зарурати тақмили заминаҳои назариявӣ методологии омӯзиши рақобатҳои геополитикӣ дар илми сиёсатшиносии ватанӣ. Аз ин рӯ, интиҳоби мавзуи таҳқиқот саривақтӣ, аз ҷиҳати илмӣ асоснок ва дорои аҳаммияти назариявӣ амалӣ арзёбӣ мегардад.

Дарачаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ дар қоркарди назариявӣ методологии масъалаи ҷойгоҳи минтақаи Қафқоз дар низоми рақобатҳои геополитикии қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ, муайян намудани хусусиятҳои вазъи муносири геополитикии он ва арзёбии дурнамои ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақа ифода меёбад. Натиҷаҳои бадастомада аз омӯзиш ва таҳлили маҷмӯии омилҳои таърихӣ, ҷуғрофӣ, сиёсӣ, амниятӣ ва геоиқтисодие бармеоянд, ки мавқеи Қафқозро дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ муосир муайян менамоянд.

Яке аз чанбаҳои муҳимми наwgонии таҳқиқот аз он иборат аст, ки минтақаи Қафқоз аз ҷидгоҳи таърихӣ ва геополитикӣ ҳамчун фазои дорои зарфиятҳои ҳоси стратегӣ мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст. Довталаб робитаи байни хусусиятҳои рушди таърихӣ минтақа, мавқеи ҷуғрофӣ он, мавҷудияти захираҳои энергетикӣ, роҳҳои байналмилалӣ нақлиётӣ ва ташаккули манфиатҳои қудратҳои гуногунро муайян намудааст. Дар натиҷа, аҳаммияти Қафқоз на танҳо ҳамчун минтақаи ҷуғрофӣ, балки ҳамчун фазои мустақили рақобатҳои геополитикӣ асоснок карда шудааст.

Чанбаи дигари навгонии илмӣ дар он зоҳир мегардад, ки тавсифи геополитикии минтақаи Қафқоз дар заминаи истифодаи консепсияи тамаддунӣ, назарияи детерминизми ҷуғрофӣ ва назарияи ҳарбӣ-қудратӣ анҷом дода шудааст. Татбиқи чунин заминаҳои назариявӣ ба муаллиф имконият фароҳам овардааст, ки таъсири мавқеи ҷуғрофӣ, хусусиятҳои тамаддунию фарҳангӣ, омилҳои ҳарбию амниятӣ ва иқтисодии давлатҳои минтақа ба ташаккули воқеияти геополитикии Қафқозро муайян намояд. Муҳиммияти ин натиҷа дар он аст, ки хусусиятҳои минтақа дар доираи як равиши маҳдуд шарҳ дода нашуда, аз мавқеи якчанд назария ва консепсияи геополитикӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Дар диссертатсия манфиатҳои геополитикии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ дар Қафқоз бо дарназардошти хусусиятҳои сиёсӣ, амниятӣ, энергетикӣ ва транзитии минтақа таҳлилу муайян карда шудаанд. Довталаб самтҳои асосии манфиатҳои Русия, Туркия, Эрон, Иёлоти Муттаҳидаи Америка, Иттиҳоди Аврупо, Чин, Ҳиндустон ва дигар субъектҳои муносибатҳои байналмилалиро баррасӣ намуда, воқитаҳо ва механизмҳои татбиқи онҳоро нишон додааст. Чунин тарзи таҳлил имкон додааст, ки умумият ва фарқияти стратегияҳои қудратҳои мазкур, инчунин таъсири онҳо ба тағйирёбии вазъи геополитикии минтақа ошкор карда шавад.

Навгонии дигари таҳқиқот ба таҳлили бархӯрди манфиатҳои геополитикии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ дар Қафқоз алоқаманд мебошад. Муаллиф ин масъаларо бо дарназардошти зудтағйирёбии вазъи байналмилалӣ, дигаргун гардидани мавқеи бозигарони асосӣ ва таносуби қувваҳо мавриди омӯзиш қарор додааст. Дар ин замина, таъсири рақобатҳои сиёсӣ, низоми, энергетикӣ ва нақлиётӣ ба амнияти суботи минтақа муайян гардида, хусусияти мураккаб ва бисёрсатҳаи муносибатҳои қудратҳо асоснок карда шудааст. Таҳлили мазкур имкон медиҳад, ки рақобати геополитикӣ дар Қафқоз ҳамчун раванди тағйирёбанда ва вобаста ба дигаргуниҳои низоми байналмилалӣ арзёбӣ карда шавад.

Дар таҳқиқот, ҳамчунин, масъалаи танзими равандҳои геополитикии Қафқоз дар доираи созмонҳо ва иттиҳодияҳои минтақавию байналмилалӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллиф имкониятҳо, механизмҳо ва маҳдудиятҳои сохторҳои мазкурро дар танзими низоъҳо, таҳкими ҳамкорихои байнидавлатӣ ва таъмини амнияти минтақавӣ таҳлил намуда, ҷойгоҳи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар равандҳои дахлдор муайян кардааст. Ин натиҷа имкон медиҳад, ки масъалаи танзими вазъи геополитикии Қафқоз на танҳо дар сатҳи муносибатҳои дучониба, балки дар доираи механизмҳои бисёрҷонибаи ҳамкорӣ арзёбӣ карда шавад.

Чанбаи муҳими дигари навгонии илмӣ аз мушаххас намудани асосҳои геополитикии ҳамкорихои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақаи Қафқоз иборат мебошад. Дар диссертатсия заминаҳои таърихӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва институтсионалии муносибатҳои Тоҷикистон бо давлатҳои Қафқоз баррасӣ гардида, вазъи воқеӣ ва дурнамои рушди онҳо нишон дода шудааст. Довталаб имкониятҳои тавсеаи ҳамкорихоро дар самтҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, нақлиётӣ, амниятӣ ва гуманитарӣ муайян намуда, аҳаммияти ин робитаҳоро барои

таъбири сиёсати хориҷии мутаваззин ва ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок кардааст.

Нуктаҳои илмӣ барои ҳимоя пешниҳодшуда мазмун ва натиҷаҳои асосии таҳқиқотро фаро гирифта, бо мақсад, вазифаҳо ва наwgонии илмӣ диссертатсия робитаи мантиқӣ доранд. Дар онҳо хусусиятҳои таърихӣ-геополитикӣ минтақаи Қафқоз, заминаҳои назариявӣ омӯзиши он, манфиат ва стратегияҳои қудратҳои ҷаҳонӣ минтақавӣ, шаклҳои бархӯрди онҳо, имкониятҳои танзими равандҳои геополитикӣ ва дурнамои ҳамкорӣҳои Тоҷикистон бо давлатҳои минтақа инъикос ёфтаанд. Ҳар як нукта ба ҳимоя пешниҳодшуда дар бобҳо ва зербобҳои диссертатсия бо истифода аз маводи назариявӣ ва таҳлили равандҳои сиёсӣ асоснок карда шудааст.

Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои илмӣ бадастовардаи доwtалаб дорои унсурҳои муайяни наwgонӣ буда, барои рушди таҳқиқоти геополитикӣ ва омӯзиши равандҳои сиёсӣ амниятӣ минтақаи Қафқоз аҳамияти назариявӣ ва амалӣ доранд. Нуктаҳои барои ҳимоя пешниҳодшуда хусусияти илмӣ дошта, саҳми мустиқили муаллифро дар таҳқиқи мавзӯ инъикос менамоянд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии ҳулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия истифодаёфта. Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ бо интихоби мавзӯи дорои аҳамияти назариявӣ амалӣ, муайян намудани робитаи мантиқӣ мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот, инчунин истифодаи заминаҳои дахлдори назариявӣ методологӣ таъмин гардидааст. Сохтори диссертатсия ба мантиқи омӯзиши мавзӯ мутобиқ буда, масъалаҳо аз таҳлили заминаҳои таърихӣ назариявӣ геополитикаи Қафқоз то муайян намудани манфиатҳои қудратҳо, шаклҳои бархӯрди онҳо, механизмҳои танзими равандҳои минтақавӣ ва дурнамои ҳамкорӣҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлатҳои Қафқоз пайдарпай мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Муаллиф зимни таҳқиқ аз доираи васеи асарҳои олимони ватанӣ хориҷӣ, назария ва концепсияҳои классикӣ муосири геополитикӣ, санадҳои расмӣ давлатӣ, ҳуҷжатҳои созмонҳои минтақавӣ байналмилалӣ, маводи марказҳои илмӣ таҳлилӣ, сарчашмаҳои иттилоотӣ ва маълумоти марбут ба равандҳои сиёсӣ, амниятӣ, энергетикӣ ва нақлиётӣ минтақа истифода намудааст. Муқоиса ва таҳлили сарчашмаҳои гуногун ба доwtалаб имконият додааст, ки хусусиятҳои таърихӣ-геополитикӣ Қафқоз, сабабҳои таваҷҷуҳи қудратҳои минтақавӣ байналмилалӣ ба он ва тағйирёбии таносуби қувваҳо дар шароити муосир муайян намояд.

Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, ҳамчунин, бо истифодаи маҷмӯи усул ва равишҳои илмӣ, аз ҷумла таҳлили системавӣ, таърихӣ, муқоисавӣ, геополитикӣ ва геоиктисодӣ, инчунин равишҳои марбут ба омӯзиши низоъҳо, амният ва сиёсати хориҷӣ таъмин гардидааст. Дар баробари ин, муаллиф аз муқаррароти назарияи реализм ва неореализм истифода намуда, рафтори қудратҳои минтақавӣ байналмилалӣ дар заминаи манфиатҳои давлатӣ, рақобат барои нуфуз, таъмини амният ва назорат бар захираву масирҳои стратегӣ арзёбӣ кардааст. Истифодаи мутақобилаи усулҳои маъмур барои таҳлили бисёрҷанбаи мавзӯ ва муайян намудани робитаи байни омилҳои сиёсӣ, ҳарбӣ, иктисодӣ, энергетикӣ ва ҷуғрофӣ замина фароҳам овардааст.

Хулосаҳои пешниҳоднамудаи довталаб аз натиҷаҳои таҳлили дар бобҳо ва зербобҳои диссертатсия анҷомдодашуда бармеоянд. Аз ҷумла, хулосаҳо оид ба аҳамияти геостратегии Қафқоз, манфиатҳои Русия, Туркия, Эрон, ИМА, Иттиҳоди Аврупо, Чин, Ҳиндустон ва дигар субъектҳои муносибатҳои байналмилалӣ, хусусиятҳои бархӯрди манфиатҳои онҳо ва нақши созмонҳои минтақавию байналмилалӣ бо муҳтавои таҳқиқот алоқаманд буда, бо далелҳо ва маводи илмӣ асоснок карда шудаанд. Чунин пайдарҳамӣ робитаи дохилии байни мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, натиҷаҳои бадастомада ва хулосаҳои ниҳоиро таъмин менамояд.

Тавсияҳои амалии дар диссертатсия пешниҳодшуда ба зарурати рушди минбаъдаи таҳқиқоти геополитикии минтақаи Қафқоз, тақмили муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақа, истифодаи имкониятҳои созмонҳои минтақавию байналмилалӣ ва ба назар гирифтани тағйироти геополитикӣ ҳангоми муайян намудани самтҳои сиёсати хориҷии кишвар равона гардидаанд. Тавсияҳои мазкур аз мазмуни таҳқиқот баромада, татбиқи онҳо метавонад барои арзёбии равандҳои амниятӣ ва геоиқтисодӣ, муайян намудани имкониятҳои нави ҳамкорӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти муайяни амалӣ дошта бошад.

Сохтор ва муҳтавои асосии диссертатсия. Диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар ҳаҷми 192 саҳифа таҳия гардида, аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, се боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт, интишорот аз рӯи мавзуи диссертатсия ва замимаҳо иборат мебошад. Рӯйхати адабиёти истифодашуда 146 номгӯиро дар бар гирифта, аз санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва ҳуҷҷатҳои расмӣ, китобу монографияҳо, диссертатсияҳо ва авторефератҳо, мақолаҳои маҷаллаҳои илмӣ, захираҳои электронӣ ва осори илмӣ бо забонҳои хориҷӣ таркиб ёфтааст. Сохтори диссертатсия ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот мувофиқ буда, масъалаҳои мавриди омӯзиш бо пайдарҳамии муайяни мантиқӣ баррасӣ гардидаанд.

Дар муқаддима мубрамии мавзуи таҳқиқот асоснок гардида, дараҷаи омӯзиши он, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмет, фарзияи илмӣ, асосҳои назариявӣ методологӣ ва сарчашмавии таҳқиқот муайян карда шудаанд. Ҳамчунин, дар ин қисм наwgониҳои илмӣ, нуктаҳои барои ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ амалии натиҷаҳо, саҳми шахсии довталаб, дараҷаи эътимоднокӣ, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, тасвиб ва интишори натиҷаҳои таҳқиқот нишон дода шудаанд. Қисми муқаддимаӣ имкон медиҳад, ки масъалагузории асосӣ, самти таҳқиқ ва мантиқи сохтори диссертатсия ба таври мушаххас муайян карда шавад.

Боби якуми диссертатсия «**Аҳамияти геополитикии минтақаи Қафқоз: назария ва методологияи таҳқиқи масъала**» ба омӯзиши асосҳои таърихӣ, ҷуғрофӣ ва назариявии мавзӯ бахшида шудааст. Дар зербоби якум арзёбии таърихию геополитикии минтақаи Қафқоз анҷом дода шуда, хусусиятҳои мавқеи ҷуғрофӣ, таркиби этникӣ, фарҳангӣ ва мазҳабии он, марҳалаҳои ташаккули давлатҳо ва рақобати таърихӣ қудратҳои минтақавӣ

мавриди баррасӣ карор гирифтаанд. Муаллиф таҳаввули мавқеи геополитикии Қафқозро аз давраҳои қадим то замони муосир пайгирӣ намуда, таъсири мавқеи гузаргоҳӣ, гуногунии дохилӣ ва рақобати қудратҳои берунаро ба рушди сиёсии минтақа нишон додааст.

Дар зербоби дуҷуми боби якум тавсифи геополитикии минтақаи Қафқоз дар заминаи концепсияи тамаддунӣ, назарияи детерминизми ҷуғрофӣ ва назарияи ҳарбӣ-қудратӣ пешниҳод гардидааст. Муаллиф бо таъки ба ғояҳои намоёндагони назарияи классикӣ ва муосири геополитика ҷойгоҳи Қафқозро дар доираи мафҳумҳои «Ҳартленд», «Римленд», бархӯрди тамаддунҳо ва рақобати қудратҳои хушкӣ ва баҳрӣ арзёбӣ менамояд. Дар ин замина, мавқеи транзитии минтақа, релефи ҷуғрофӣ, долонҳои энергетикӣ, ҳузури ҳарбӣ, низоъҳои этнополитикӣ ва нақши Қафқоз дар пайвастании Аврупо, Ховари Миёна ва Осиёи Марказӣ ҳамчун омилҳои асосии муайянкунандаи аҳаммияти геополитикии он нишон дода шудаанд. Дар маҷмӯъ, боби якум заминаи зарурии назариявӣ методологиро барои таҳлили минбаъдаи мавзӯ фароҳам овардааст.

Боби дуҷум «**Воқеияти геополитикии минтақаи Қафқоз дар замони муосир**» хусусияти таҳлилӣ дошта, дар он манфиатҳо ва самтҳои фаъолияти қудратҳои ҷаҳонӣ минтақавӣ баррасӣ гардидаанд. Дар зербоби якум манфиатҳои геополитикии Русия, ИМА, Чин, Туркия, Эрон, Иттиҳоди Аврупо, Ҳиндустон ва Исроил дар минтақа мавриди таҳлил карор гирифтаанд. Муаллиф нишон додааст, ки манфиатҳои қудратҳои мазкур аз ҳифзи нуфузи сиёсӣ ва ҳарбӣ, таъмини амнияти энергетикӣ, дастрасӣ ба роҳҳои алтернативии интиқол, рушди коридорҳои байналмилалӣ нақлиётӣ, таъмини амнияти сарҳадҳо ва тавсеаи робитаҳои иқтисодӣ фарҳангӣ иборат мебошанд. Чунин таҳлил имкон додааст, ки умумият ва фарқияти самтҳои геополитикии субъектҳои асосии муносибатҳои байналмилалӣ муайян карда шавад.

Дар зербоби дуҷуми боби мазкур бархӯрди манфиатҳои геополитикии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ дар Қафқоз таҳлил шудааст. Муаллиф дар мисоли низои Қарабоғи Кӯҳӣ, ҷанги 44-рӯзаи соли 2020, масъалаҳои Абхазия ва Осетияи Ҷанубӣ, низоъҳои Қафқози Шимолӣ ва тағйирёбии мавқеи Русия, Туркия ва кишварҳои Ғарб хусусияти мураккаби равандҳои минтақавиро нишон медиҳад. Аз муҳтавои боб бармеояд, ки рақобат барои нуфузи сиёсӣ, захираҳои энергетикӣ ва роҳҳои транзитӣ бо омилҳои таърихӣ, этникӣ, ҳудудӣ ва мазҳабӣ пайваст гардида, ба вазъи амниятӣ ва суботи минтақа таъсир мерасонад. Ҳамзамон, имкониятҳои платформаи «3+3», механизмҳои амнияти дастаҷамъӣ ва ҳамкориҳои институтсионалӣ ҳамчун роҳҳои эҳтимолии коҳиш додани шиддати низоъҳо арзёбӣ шудаанд.

Боби сеюм «**Танзими равандҳои геополитикии Қафқоз ва самтгирии сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар муносибат ба ин равандҳо**» ба масъалаҳои институтсионалии танзими равандҳои минтақавӣ ва ҷойгоҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида шудааст. Дар зербоби якум имконият ва механизмҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Созмони Аҳдномаи амнияти дастҷамъӣ, Иттиҳоди иқтисодии Авруосиё, Созмони ҳамкории Шанхай, Созмони Милалӣ Муттаҳид ва Иттиҳоди Аврупо дар танзими равандҳои сиёсӣ амнияти

Қафқоз баррасӣ гардидаанд. Муаллиф нақши ин созмонҳоро дар рушди ҳамкориҳои байнидавлатӣ, мубориза бо терроризм, ифротгароӣ ва ҷинояткориҳои фаромиллӣ, таъмини амнияти сарҳадҳо ва ҳалли озоиштаи ихтилофҳо арзёбӣ намудааст. Дар ин замина, мавқеъ ва имкониятҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи механизмҳои бисёрҷонибаи ҳамкорӣ муайян карда шудаанд.

Дар зербоби дуҷуми боби сеюм ҷанбаҳои геополитикии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Озарбойҷон, Арманистон ва Гурҷистон таҳлил гардидаанд. Муаллиф таърихи барқароршавии муносибатҳои дипломатӣ, заминаҳои шартномавӣ ҳуқуқӣ, ҳамкориҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, амниятӣ, нақлиётӣ ва фарҳангиро мавриди баррасӣ қарор додааст. Дар баробари имкониятҳои рушди муносибатҳо, ҳаҷми маҳдуди гардиши мол, дурии ҷуғрофӣ, набудани роҳҳои мустақими нақлиётӣ, мураккабии расмиёти гумрукӣ ва ноустувории сиёсӣ амнияти минтақа ҳамчун монеаҳои асосии густариши ҳамкорӣ нишон дода шудаанд. Аҳаммиати боби мазкур дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои назариявии таҳқиқот бо манфиатҳо ва самтҳои амалии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон пайваст карда шудаанд.

Дар қисми ҳулосаи диссертатсия натиҷаҳои асосии илмӣ таҳқиқот ҷамъбаст гардида, шаш натиҷагирӣ асосӣ пешниҳод шудааст. Онҳо аҳаммиати таърихӣ геополитикии Қафқоз, имкониятҳои истифодаи назарияҳои тамаддунӣ, детерминизми ҷуғрофӣ ва ҳарбӣ-қудратӣ, хусусиятҳои манфиатҳои қудратҳо, сабабҳои бархӯрди онҳо, нақши созмонҳои минтақавӣ байналмилалӣ ва дурнамои муносибатҳои Тоҷикистон бо давлатҳои Қафқозро фаро мегиранд. Дар идомаи ҳулоса чор тавсияи амалӣ пешниҳод шудааст, ки ба истифодаи натиҷаҳои таҳқиқот дар таҳияи самтҳои сиёсати хориҷӣ, таъсиси маркази илмӣ таҳлилии геополитикӣ, истифодаи самараноки имкониятҳои созмонҳои минтақавӣ байналмилалӣ ва рушди ҳамкориҳои мутақобилан судманди Тоҷикистон равона гардидаанд. Ҳулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда дар маҷмӯъ аз муҳтавои бобҳои диссертатсия бармеоянд ва ба мақсаду вазифаҳои таҳқиқот мувофиқат менамоянд.

Аҳаммиати илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аҳаммиати илмӣ таҳқиқот дар таҳкими заминаҳои назариявӣ методологии омӯзиши минтақаи Қафқоз, муайян намудани хусусиятҳои рақобатҳои геополитикӣ ва арзёбии манфиатҳои қудратҳои минтақавӣ байналмилалӣ ифода меёбад. Натиҷаҳои он метавонанд дар таҳқиқоти минбаъдаи геополитика, муносибатҳои байналмилалӣ ва амнияти минтақавӣ истифода шаванд.

Аҳаммиати амалии натиҷаҳо бо имконияти истифодаи онҳо дар таҳияи самтҳои сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, фаъолияти мақомоти давлатӣ, марказҳои илмӣ таҳлилӣ ва раванди таълим алоқаманд мебошад. Аз ҷиҳати иқтисодӣ, пешниҳодҳо барои рушди робитаҳои тиҷоратӣ, нақлиётӣ, энергетикӣ ва истифодаи имкониятҳои транзитии Қафқоз муҳим мебошанд. Аҳаммиати иҷтимоии таҳқиқот дар мусоидат ба тарғиби муколамаи сиёсӣ, ҳалли озоиштаи низоъҳо, таҳкими эътимоди байнидавлатӣ ва таъмини суботу амнияти минтақавӣ зоҳир мегардад.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Нашри натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионии докталаби дараҷаи илмӣ ба талаботи бандҳои 34 ва 35-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ гардидааст, мутобиқат дорад. Мақолаҳои илмӣ нашршуда – 3 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва 2 мақола дар маводи конференсияҳо ба таври мустақим муҳтавои асосии таҳқиқотро инъикос намуда, натиҷаҳо ва ҳулосаҳои асосии диссертатсияро бозтоб медиҳанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия. Кори диссертатсионии Ҳамидзода Шохрух Бозор мувофиқи талаботи «Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводҳои илмӣ», ки бо фармоиши раиси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, №493 тасдиқ гардидааст, таҳия ва омода карда шудааст. Автореферат мазмун ва натиҷаҳои асосии кори диссертатсиониро ба таври мухтасар ва мантиқӣ инъикос намуда, ба талаботи муқарраршуда мутобиқат дорад.

Эродҳо нисбат ба мазмуну муҳтавои диссертатсия. Дар баробари дастовардҳои назариявӣ амалии таҳқиқот, дар диссертатсия баъзе масъалаҳои баҳсталаб ва тақмилталаб ба назар мерасанд, ки зикри онҳо барои боз ҳам баланд бардоштани сатҳи илмӣ кор мувофиқи мақсад мебошад:

1) Дар диссертатсия манфиатҳои Русия, ИМА, Чин, Туркия, Эрон, Иттиҳоди Аврупо, Ҳиндустон ва Исроил мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Пешниҳоди натиҷаҳои ин таҳлил дар шакли муқоисавӣ, масалан, аз рӯйи ҳадафҳо, воситаҳои таъсир ва самтҳои афзалиятнок, барои равшантар гардидани умумият ва фарқияти стратегияҳои онҳо мусоидат менамуд.

2) Нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар равандҳои Қафқоз асосан тавассути узвият дар созмонҳои байналмилалӣ, мавқеи сулҳҷӯёна ва имкониятҳои умумии ҳамкорӣ нишон дода шудааст. Барои тақвияти ҷанбаи амалии таҳқиқот хуб мебуд ташаббусҳо ва иқдомҳои мушаххаси Тоҷикистон дар доираи ИДМ, СААД, СҲШ ва СММ муфасссалтар таҳлил карда шаванд.

3) Дар таҳлили муносибатҳои Тоҷикистон бо Озарбойҷон, Арманистон ва Гурҷистон ба самтҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, нақлиётӣ ва фарҳангӣ тавачҷуш шудааст. Бо вучуди ин, истифодаи маълумоти муқоисавӣ оид ба гардиши савдо, шумораи санадҳои дучониба, фаъолияти комиссияҳои байниҳукуматӣ ва лоиҳаҳои мушаххаси ҳамкорӣ арзиши амалии таҳқиқотро бештар менамуд.

4) Дар матни диссертатсия баъзе ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ, такрори андешаҳо, номувофиқии шакли ихтисораҳо ва тарзи гуногуни навишти баъзе истилоҳу номҳои ҷуғрофӣ мушоҳида мешаванд. Таҳрири такрории илмӣ ва техникӣ метавонад сифати пешниҳоди натиҷаҳои таҳқиқотро беҳтар намояд.

Ҳулоса бо тавсия барои додани дараҷа. Диссертатсияи Ҳамидзода Шохрух Бозор дар мавзӯи «Минтақаи Қафқоз дар низомии рақобатҳои геополитикии қудратҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 5.6.4. Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ,

пешниҳод шудааст, ҳамчун таҳқиқоти мустақил ва анҷомёфтаи илмӣ арзёбӣ мегардад. Кори мазкур аз ҷиҳати мубрамияти мавзуъ, сатҳи таҳлили илмӣ масъала, асоснокии хулосаҳо ва аҳаммияти назариявӣ амалӣ ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад. Бо назардошти ин, муаллифи диссертатсия Ҳамидзода Шохрух Бозор сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.4. Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ доништа мешавад.

Муқарриз:

доктори фалсафа (PhD)-доктор
аз рӯи ихтисоси 6D050200-Сиёсатшиносӣ
ассистенти кафедраи фанҳои
ҷомеашиносии МДТ «ДДТТ ба номи Абуалӣ ибни Сино»

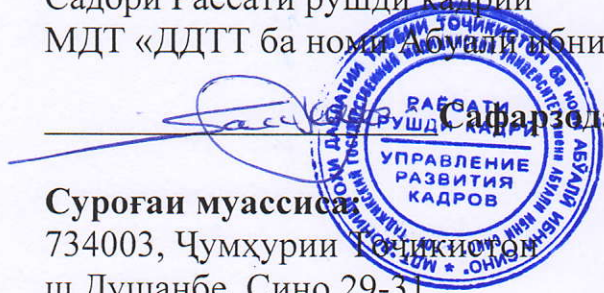

Тошов Х.М.

Суроғаи муқарриз:

734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш.Душанбе, кӯчаи Сино 64/60.
Тел.: (+992) 93-442-77-07

Имзои **Х.М.Тошов**ро тасдиқ мекунам.
Садори Раёсати рушди кадрҳои
МДТ «ДДТТ ба номи Абуалӣ ибни Сино»

Сафарзола Б.И.

Суроғаи муассиса:

734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш.Душанбе, Сино 29-31.
Тел.: (+992 37) 22353496;
E-mail: info@tajmedun.tj

« 03 » 09 соли 2026